

A határ menti együttműködés jövőbeni lehetséges területei az Észak-magyarországi régióban és Délkelet-Szlovákiában

Gadóczi Bertalan

A két régió közötti együttműködések célját, prioritásait feltáró stratégia mindezidáig nem készült. Az erre vonatkozó összegzésünket:

- A NEOGRADIENSIS Eurorégió Nógrád megyei területfejlesztési programja (Terra Stúdió kft, 2002.),
- A NEOGRADIENSIS Eurorégió Stratégiai fejlesztési terve (Losonc, 2002.),
- A Kassa Önkormányzati Kerület Gazdasági és Társadalmi Fejlesztési Programja (Kassa, 2002),
- Az Észak-magyarországi Régió Regionális akcióterve (Miskolc, 2004.),
- dokumentumok, valamint
- a NORDA által szervezett munkaértekezlet,
- a Besztercebánya – BAZ – Kassa és Nógrád megyék által létrehozott együttműködési megállapodás keretében folyó projektegyeztetés és
- a szakértők folyamatos együttműködése

nyomán kirajzolódó gondolatok alapján fogalmaztuk meg.

Természetesen a két országrész közös fejlesztési stratégiáját – amit a jövőben ki kell dolgozni – ez a felsorolás nem pótolja.

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése

A két ország együtt dolgozó szakemberei arra a következtetésre jutottak, hogy a két térség elszakítottságának leküzdéséhez a legfontosabb eszköz a közlekedés fejlesztése. Mindkét térség hátrányos közlekedési helyzetbe került az elmúlt évtizedekben, mert saját országuk fejlesztési lehetőségeihez képest is sokkal kevesebb lehetőséget kaptak elzártságuk oldására. A közlekedés minden területén hiányosságok mutathatók ki, melyek megszüntetése feltétele a tartós és dinamikus együttműködésnek. A fentiek miatt került első helyre a közlekedési infrastruktúra fejlesztésének kérdésköre.

- Vasút:
  - A Budapest – Zólyom közötti (magyar oldalon 81. számú) vasútvonal korszerűsítése (pályafelújítás, villamosítás) megteremtené a közlekedési feltételeket a térség gazdasági fellendüléséhez. Jelenlegi állapotában mind teher-, mind személyszállításra csak igen korlátozott mértékben alkalmas.
  - Balassagyarmat-Ipolytarnóc-Kalonda vasútvonal felújítása.
  - Drégelypalánk-Ipolyság vasútvonal újjáépítése (6 km!!).
  - Tornanádaska-Hostovce vasútvonal újjáépítése.
- Autópálya:
  - Mindkét ország autópályái a kelet-nyugat irányú közlekedést szolgálják. A határ menti térségek, illetve a két ország közti kapcsolat viszont igényelné az Észak-Dél irányú autópályák, vagy gyorsforgalmi utak fejlesztését is.
  - Autópálya vagy gyorsforgalmi út építése Miskolc-Kassa között.
  - A két országban meglévő autópályák elérhetősége a határ mellől fontos mindkét oldalon. Szlovákia jelenleg az ország északi részei felé vezeti az autópályát, de annak elérését is biztosítani kellene a déli településekről. Magyarországon az M3-as gyorsabb elérhetőségét szükséges megteremteni a határhoz közeli településekről.

- Közút:
  - A kis távolságok miatt a munkaerő, a nyersanyagok és a késztermékek szervezett szállítása szükségessé és gazdaságossá teszi a közúthálózat jobb kihasználását. Ennek feltétele a közutak rendszerének felülvizsgálata, szükség szerinti felújítása.
  - A 3-as út gyorsforgalmi úttá fejlesztése már elindult.
  - A nógrádi 21. számú út gyorsforgalmi úttá fejlesztése segítené Salgótarján közeledését Budapest irányába, illetve a szlovák oldali E 571-es út gyorsforgalmi úttá fejlesztése a Losonc felől érkező forgalmat segítené.

A közutak növekvő forgalma szükségessé teszi az úthasználat szétválasztását. Törekedni kell arra, hogy a gyalogos és különösen a nagy számú kerékpáros forgalom más útvonalon történjen.

  - Kerékpárút létesítése az Ipoly mentén turisztikai cézzalattal, de a helyi lakosság igényei szerint is fontos, mert a nagy forgalmú nemzetközi utak balesetveszélyesek a kerékpárosok számára. Közös kerékpárút hálózat az Euro Velo útvonalán Kassa-Tornynosnémeti-Hidasnémet-Abaújszántó, illetve Tornynosnémeti-Hidasnémet-Telkibánya térségben, a Bánréve-Putnok útvonalon, Dél-Zemplénben, Karancs vidék – Dobroda völgyben, Balassagyarmat és környékén, az Ipoly-völgyben.
    - Két ország közötti összeköttetést megteremtő folyóhidak építése.
    - Híd az Ipolyon Nógrádszakál-Trenc, Szécsény-Pöstyénpuszta-Pet'ov, Rárós-Mul'a között.- Légi közlekedés:
  - Szlovák oldalon több repülőtér található. Ilyen elsősorban a kassai repülőtér, de számításba jöhet a személyforgalom szempontjából a Losonc melletti Bolyk légikikötője is, megfelelő fejlesztések után. Mindkét esetben szükséges a jobb kihasználás érdekében részben megközelítésüket, részben magának a repülőtérnek a műszaki felszereltségét javítani.
- Közúti határátkelés:
  - A határátkelőhelyek számának bővítése a csatlakozás miatt okafogyottá válik, mert nem lesz szükség a belső határok védelmére. Viszont a korábban (évszázadok óta) meglévő különböző minőségű utak felújítása szükséges, hogy újból a helyi közösségek mindennapjait szolgálják, a határ lététől függetlenül. Ilyen összekötő utak építése lehetséges az alábbi területeken: Lácacséke-Perbenyik, Hídvérgárdó-Tornahorváti, Szemere-Buzita, Kéked-Abaújnádasd, Hollóháza-Eszkáros, Felsőregmec-Alsómihályi, Dámóc-Bély, Domaháza-Gömörpéterfalva, Susa-Jéne(Janice), Bánréve-Lénártfalva, Gömörszőlős-Naprágy, Szögliget-Szilice, Zemplénagárd-Nagytárkány, Vilyvitány-Biste, Percse-Jánok, Kány-Reste, Hidasnémeti-Perényhim, Karos-Bodrogszerdahely, Kisrosvágy-Nagygéres, Sajópüspöki-Velkenye, Kelemér-Naprágy, Cered-Tajti, stb.).
    - A gyalogos és gazdasági utak átjárhatósága.
- Határon átmenő tömegközlekedés:
  - Egy jegy, egy ár, tarifazónák rendszerének kidolgozása.
  - Távolsági buszpályaudvarok felújítása.

Környezetvédelem

A nehézipar erőltetett fejlesztése mindkét oldalon komoly sebeket okozott a tájon, a rehabilitáció viszont többnyire elmaradt. A működő ipari és feldolgozó tevékenységek további szennyezést jelentenek, folyamatosan terhelik a környezetet. Ezek feltárása, ellenőrzése, a szennyezés forrásainak visszaszorítása közös feladat, hiszen a szennyeződések többsége nem ismer határokat. Különösen érvényes ez a tétel erre a földrajzilag, ökológiailag oly egységes területre. Mivel földrajzilag hasonló domborzati viszonyok jellemzik a határ mindkét oldalát,

kézenfekvő a közös védekezés is a tájrombolással, a környezetszennyezéssel szemben. A két térség között egyezmények alapján, közös tervezéssel, a táj közös kezelésével lehet biztosítani az ökológiai rendszerek, a természeti értékek védelmét. Ehhez be kell vonni a természetvédelemben tapasztalatokat szerzett civil szervezeteket is.

- A környezetvédelem összekapcsolása a jövőben várható nagy léptékű infrastruktúra-fejlesztésekkel.
- Együttműködés a környezeti károk megelőzése és a kárelhárítás területén.
  - A gyors, szakszerű beavatkozás előfeltétele
    - a cselekvési tervek,
    - az észlelőhálózatok összehangolása, bio-monitoring rendszer,
    - a szabadon hozzáférhető közös információbázis létrehozása.
- A légkör védelme:
  - A közös régió két nagy városa Kassa és Miskolc, ahol a légkörbe jutó szennyezőanyagok mennyisége magas a nagy közlekedési forgalom és az ipar miatt. Rajtuk kívül is vannak olyan ipari telephelyek (Ózd, Salgótarján, Fülek, Tiszolc, Vaján, Terebes, stb.) ahol az ipari tevékenység szennyeződéssel jár együtt.
    - Meg kell oldani a nagy iparvállalatok levegőszennyezést okozó károsanyag-kibocsátásából származó gondokat.
    - Erőfeszítéseket kell tenni a közlekedés okozta káros anyagok csökkentésére.
  - Szlovák oldalon a települések háztartásainak fűtését át kell állítani a kevesebb szennyeződést okozó földgázra.
  - Keresni kell az alternatív, környezetet kevésbé szennyező fűtési módokat.
- Vízvédelem:
  - Víz tisztító berendezések építése, korszerűsítése.
  - Ki kell alakítani a közműrendszerekhez csatlakozás racionális lehetőségét, hogy a hálózathossz, a hálózatok kiépítése ne legyen fölöslegesen költséges (a határmenti települések sokszor közelebb vannak egymáshoz, mint a saját ország legközelebbi települése).
    - Határon átnyúló ivóvízhálózatok, vízbázisok védelme.
    - Szennyvízhálózat közös fejlesztése (pl. Cered-Tajti, Drégelypalánk-Hont, Bodrogköz, Tornai-medence stb. térségében).
    - Szennyvíztisztítók közös működtetése.
  - Közös vízkárelhárítás, árvízvédelem:
    - A Szartos patakon keresztül Szlovákiából érkező hulladék kezelése, illetve a meglévő derítő ülepítő rendbetétele.
    - A Ronyva folyó természetközeli állapotba történő visszaépítése.
    - Védekezés, megelőzés, kockázatkezelés a Hernád, a Bodrog és a Sajó folyókon.
- Hulladékgazdálkodás:
  - Meg kell szabadítani a tájat a korábbi elavult ipari termelés környezetet károsító szennyeződéseitől, hulladékatól.
  - Csökkenteni kell a veszélyes hulladék keletkezését.
  - Meg kell szervezni a háztartásokban keletkezett hulladék gyűjtését, valamint
    - közös hulladékkezelés,
    - szelektív hulladékgyűjtés és feldolgozás,
    - hulladék-újrahasznosítás szükséges.
- Katasztrófavédelem: természeti és környezeti katasztrófák előrejelzési rendszerének kiépítése, összekötése és közös működtetése.

Természetvédelem

A természetvédelmi együttműködések alapját az országhatárokkal kettészelt, természetföldrajzilag és ökológiailag egységes területek képezik. Ezek összehangolt kezelése szükséges a hatékony védelem megvalósításához. A természet és a környezet közös védelme elősegíti a lakosság életkörülményeinek javulását. A hatékony környezetgazdálkodás hosszú távon biztosítja az egészséges, vonzó lakókörnyezetet.

- Az ökológiai egyensúly védelme.
- Fel kell mérni a védelemre szoruló természeti értékeket.
- Nemzeti parkok, átnyúló természetvédelmi területek gondozása.
  - Összehangolt természetvédelem a Cseres/Cerova-hegység és a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet területén.
  - Az ipolytarnóci őslelet bemutatásának fejlesztése a szlovák oldalon indítandó kutatás, feltárás megkezdésével.
  - A Bükk és a Zemplén, valamint a Szlovák Érchegység közös védelme.
  - Az Aggteleki Világörökség, a barlangrendszer közös védelme, bemutatása, az Aggteleki Nemzeti Park és a Szlovák Karszt kezelési terveinek összehangolása.
  - A két határ mentén fekvő Zempléni Tájvédelmi Körzetek terveinek összehangolása.
  - Bodrogközi tájgazdálkodási rendszer kidolgozása.
- A helyi lakosság tudatosságának növelése természetvédelmi kérdésekben.
  - Térségi helytörténeti mozgalom fejlesztése.
  - Környezet- és természetvédelmi oktatás és nevelés erősítése, erdei iskolai hálózat bővítése.

Képzés

A humán erőforrás minősége sarkalatos kérdéssé vált az elmúlt évtizedben. Mivel a határ mindkét oldalán egyoldalú iparfejlesztés zajlott, másrészt a mezőgazdaság munkaerő-szükséglete sem igényelte a magas kvalifikációt, korlátozott volt a munkaerő fejlődése. A nemzetközi verseny viszont kikényszeríti az iskolázottságot, mert a finomabb, kevesebb fizikai erőfeszítést igénylő munkák kerültek előtérbe. Ehhez az új helyzethez kell alkalmazkodnia az egyéneknek, ha munkát akar találni, másrészt az egyének jogos igényét kell kiszolgálnia a képző szervezeteknek. Mivel ennek a területnek a lakossága alacsony iskolai végzettségű, nagy feladat hárul a képző intézményekre. A munkahelyek szűkös volta is befolyásolja a munkaerő kínálatot, mert a magasabb iskolai végzettségűek elhagyják a határmenti járásokat, megyéket, hogy képzettségüknek megfelelő munkát találjanak. A képző intézményeknek alkalmazkodni kell ehhez az új körülményhez.

- „Ablak a jövőbe – ablak Európára” – a felsőoktatás összehangolt tartalmi és szerkezeti fejlesztése.
- Oktatási intézmények szakmai együttműködésének fejlesztése.
  - Szakképzési hálózat kialakítása.
  - Nyelvi képzés összehangolása (közös anyanyelvi és idegen nyelvi (angol, német stb.) táborok szervezése magyar és szlovákiai fiataloknak).
  - A munkapiaci képzések összehangolása (képzési kapacitások, gyakorlati képzés ajánlása, tanárcserék).
  - Át- és továbbképző programok közös szervezése a felnőttoktatásban:
    - számítástechnika,
    - nyelvtanulás.
- Területfejlesztési szakképzés:
  - A meglévő képzési kapacitások kölcsönös kihasználása (egyetemi, posztgraduális szinten, felnőttképzésben).

- A képzők képzése:
  - a magyar nyelven oktatók segítése Szlovákiában,
  - a szlovák nyelven oktatók segítése Magyarországon,
  - a különféle szakmák képviselőinek, oktatóinak összehangolt képzése, továbbképzése.

Közösség, kultúra, sport

A határmenti kapcsolatok szinte egyetlen ága a kulturális kapcsolat, amely valamilyen szinten, valamilyen színvonalon a határok megvonása óta is mindig volt. Jelentőségük azóta is meghatározó, mert jellegükből adódóan viszonylag alacsony költséggel, kis befektetéssel – de óriási szervezési igénnyel – képes nagy tömegeket mozgatni. Mivel a kultúra tág körébe beletartozik a művelődés, a sport, a hírközlés, stb. minden ága, az ilyen jellegű együttműködések integráló erőt jelentenek, bizalmat ébresztenek, lehetővé teszik a különböző kultúrájú személyek kapcsolatépítését. Mindez a gazdasági együttműködés alapja is. Különösen fontos ez a tevékenység a különféle nemzetiségű lakosok közeledése, az előítéletek megszüntetése miatt. Kiemelten kell kezelni a mindkét országrészben lévő nagy arányú cigány lakosság bevonását a kulturális programokba.

- A kulturális és képzési intézmények közötti kapcsolatok támogatása.
  - Közös rendezvények:
    - színházi előadások,
    - zenei rendezvények,
    - sportrendezvények,
    - kiállítások,
    - város- és falunapok,
    - történelmi várjátékok,
    - irodalmi vetélkedők (Madách, Mikszáth, Márai),
    - határon átnyúló irodalmi vándorhetek rendezése, gyalogos túrával,
    - fesztiválok (folklor, zenei, színházi, stb.), rendezvénysorozatok.
  - Közös (kölcsönösen kétnyelvű) médiumok, tömegkommunikációs együttműködő rendszerek létrehozása.
    - Újság:
      - Közös szerkesztésű lapok a meglévő helyi lapokra alapozva.
      - Megyei-városi-települési újságok mellékletei a másik oldalról.
    - Televízió:
      - Közös szerkesztésű műsorok a meglévő helyi adásokra alapozva.
    - Rádió – közös rádióműsor létrehozása.
    - Interneten: közös honlap létrehozása.
    - Könyvkiadás.
  - A kulturális örökség hasznosítása:
    - Az értékes épületállomány hasznosítása.
    - Az ipari, a bányász, a kézműves hagyományok közös hasznosítása.
    - A népművészeti örökség hasznosítása.
      - Táj-napok, pl.: Palóc napok, Gömöri-napok szervezése.
      - Gasztronómiai hagyományok ápolása.
    - A múzeumhálózat összehangolt fejlesztése, tematizálása.
  - Helyi közösségek közötti kapcsolatok fejlesztése.
    - Önkormányzati testvér-települési rendszer fejlesztése.
    - Nemzetiségi civil szervezetek vezetőinek képzése.

Roma közösségek esélyteremtése

- Roma szervezetek megerősítése:
  - Roma vezetők képzése.
- Szemléletváltás, kulturális fejlesztés:
  - Toleranciát segítő rendezvények szervezése.
  - Roma kulturális és továbbképző központ létrehozása.
- Életkörülmények javítása.
- Speciális foglalkoztatási programok.

Turizmus

Mindkét oldal szakértőinek közös álláspontja volt, hogy a határok szigorúsága miatt háttérbe került a térség legfontosabb értéke, maga a táj. Az összesen öt megyét érintő, természeti értékekben rendkívül gazdag táj turisztikai szempontból még mindig jelentős tartalékokkal rendelkezik, különösen akkor, ha turisztikai kiajánlását, a vendégek fogadását, terelését, vezetését közösen szervezve bonyolítják.

- Programcsomagok, tematikus utak (bor, agro, barlang, gótikus, fürdő).
  - Örökségturizmus:
    - A világörökség részét képező települések támogatása (Hollókő, Ófalu, ipolytarnóci őslelet, Jósvalő, Aggtelek, stb.), csatlakozás az Európai Földalatti Világörökséghez: Aggtelek, Gombaszög, Jászó, Ochtina, Dobsina, régészeti látványosságok útjának kialakítása.
    - Középkori várak, kastélyok bevonása a turizmusba (vártúrák).
    - A várak komplex közös idegenforgalmi hasznosítása.
    - A várak fejlesztése (Somoskő, Fülek, Füzér, Boldogkőváralja, Betlér, Krasznahorka, Torna, Bors, stb.).
    - A várak térségeinek komplex fejlesztése:

Történelmi útvonalak lehetőségeinek kiaknázása, a meglévők (Gótikus út, Vas útja, Bor útja, Rákóczi út) összekötése, újak (pl. Postakocsi járat a Bor útján Tokaj és Krakkó között) tervezése.
  - Közös fesztiválok, rendezvények, pl. Tokaji fesztivál, szüreti ünnepek.
  - A vadászat lehetőségeinek hasznosítása.
  - Vízitúrák a két országot összekötő folyókon: a Sajó, Hernád és Bodrog menti vízitourizmus fejlesztése.
  - Falusi turizmus lehetőségeinek fejlesztése, paraszti udvarok kiépítése és összekapcsolása a határ két oldalán.
  - Termálturizmus: Litke-Rárós melegvizet fürdőcentrum kialakítása, Alsósztrégovai fejlesztések.
- Információs rendszer fejlesztése:
  - Az idegenforgalom termékkínálatának közös kidolgozása, továbbfejlesztése.
  - Az idegenforgalmi utak összekapcsolása a közös haszon, a turisták itt tartása érdekében.
  - Információs táblarendszer és térképek kihelyezése.
  - Közös turisztikai kiadványok készítése.
  - Turisztikai információs irodák közötti kapcsolatok kiépítése.
- Gyermektáboroztatás.

Vállalkozások

A területfejlesztés egyik központi kérdése a gazdaság fejlesztése. A súlyos örökség felszámolása magas munkanélküliséget eredményezett mindkét országrészben. Az ipari szerkezet, általában a gazdaság szerkezetének átalakítása azt a célt szolgálja, hogy a hátrányos

helyzetüvé vált térségek megtalálják a helyüket a világpiacon körülményei között. Ennek egyik eszköze a külföldi beruházók idecsalogtatása, a helyi vállalkozások támogatása. Közben mindig fölmerül a külföldi tőkéből való túlzott függés réme is. Ennek feloldására szolgálnak azok a törekvések, amelyek igyekeznek több lábra állítani a gazdaságot.

Lehetőséget kell teremteni arra, hogy a két keleti országrész közösen dolgozza ki a gazdaságfejlesztés tervét. Ennek középpontjába érdemes lenne a beruházások ösztönzését állítani, különös tekintettel a külföldi beruházókra. Számukra az országhatárok nem fontosak, de a több telephely kialakításától sem zárkoznak el. A lehetőségek közös kijánlásával lehetne verseny helyett együttműködést kialakítani a két keleti országrész között.

- Vállalkozói zóna, övezet, vállalkozói inkubáció:
  - Agráripari termékek feldolgozására épülő agrár-ipari park létrehozása.
  - Az ipari parkok összefogása az új befektetők vonzására.
  - Regionális ÖKO Ipari Park Salgótarjában.
  - Vállalkozói inkubáció Nagymihályban, Salgótarjában, Bátorterenyén, Losoncon, Encsenen, Sátoraljaújhelyen, Ózdon.
  - Technológiai Park.
- A két térség kutató-fejlesztői lehetőségeinek összehangolása közös pályázatok, közös munkák segítségével:
  - Közös tudományos-műszaki parkok szervezése, közös támogatása.
  - Szakértői mobilitás és konzorciumszervezés fedezeti alapjának megteremtése.
- Piaci, vállalkozási információk:
  - A gazdaságfejlesztés közös szervezeti hátterének kialakítása.
  - Partneri kapcsolatok szervezése a két oldal vállalkozásai között.
  - Magyar-szlovák közös szakértői szervezet(ek) létrehozása.
  - Közös üzleti adatbázisok létrehozása, fejlesztése vállalkozásokról, beruházásokról.
  - A világháló előnyeinek kihasználása olyan honlapokkal, amelyek tartalmazzák a másik oldal ajánlásait is (elektronikus üzleti piactér létrehozása).
- Kiállítások, találkozók:
  - A határon átnyúló kapcsolatok közzététele, hirdetése.
  - Magyar-szlovák üzleti napok, szakkiállítások szervezése.
  - Piacteremtő rendezvényeken való részvétel koordinálása.
- A határon átnyúló gazdasági együttműködések kiemelt támogatása:
  - A határon átnyúló kapcsolatok kialakítása fokozott kockázatvállalást jelent a vállalkozóknak. A kockázatvállalás terheit csökkenteni lehet kockázati prémium nyújtásával.
  - A határon átnyúló kapcsolatok résztvevői fokozott támogatásban részesüljenek.
    - A kiírt pályázatokban mint elbírálási szempont előny legyen, ha van másik oldali vonatkozása.
- A kölcsönös gazdasági előnyök kihasználása és klaszterek kialakítása az adottságok és lehetőségek számbavétele után, hogy a hálózatosság segítségével tudjanak a résztvevők jobb piaci pozíciókat elérni. A szlovák oldalon ásványi anyagok találhatóak (fa, zsírkő, kaolin, kerámia, téglá, üveg, stb.), a magyar oldalon a feldolgozóipar kiépültebb. Pl.: faipari, kézműves, biogazdálkodási, turisztikai, építőipari, egészséggazdasági klaszterek hozhatók létre.

Foglalkoztatás

A két szomszédos terület foglalkoztatási helyzete igen tragikus. Mindkét oldal magas munkanélküliséggel küszködik. Az ingázók korábban hatalmas tömege vagy elhagyta a térséget, vagy visszaszorult lakhelyére, ahol minimális esélyük van a foglalkoztatásra, többségük

munkanélküli marad. Mivel a gazdasági érdekeken túl emberi sorsok függenek a munkahelyek lététől, minden lehetőséget ki kell használni, hogy az egyes emberek megtalálhassák egyéni érdekeiknek megfelelő foglalkozási lehetőségeiket. A másik oldal ebből a szempontból ismeretlen terület.

- Munkapiaci információk cseréje:
  - Munkaügyi információk gyűjtése, közvetítése egymásnak.
  - Civil szervezetek bekapcsolása a munkaközvetítésbe.
  - Munkaerőpiaci Kerekasztal fórumának létrehozása és munkaprogramjának kidolgozása.

Életkörülmények

A lakosság életkörülményeinek javítása – az egyén személyes felelősségen túl – több szervezet feladata. Vannak állami feladatok (műszaki infrastruktúra kiépítése), helyi-önkormányzati feladatok (szociális ellátás), de vannak olyan megoldási lehetőségek, amelyeket civil szervezetekre érdemes bízni (idősgondozás). Ezek összehangolása az érintett szereplők közös munkája. Az életkörülmények javításában a másik ország képviselője elsősorban saját tanulásaival, tapasztalataival segíthet. Meg kell kezdeni annak a kidolgozását is, hogy a két ország társadalombiztosítási rendszere tegye lehetővé az ellátás szempontjából racionális együttműködési formák megvalósítását. Ilyen terület a sürgősségi ellátás, speciális ellátások.

- Egészségügyi ellátás:
  - szak- és klinikai ellátás összehangolása,
  - a sürgősségi ellátás racionális, egyben költségcsökkentő megszervezése.
- Szociális ellátás:
  - A nehéz szociális helyzetben lévő családok gyermekeinek csereüdültetése.
  - A gondozottak csereüdülésének megszervezése.
- A hátrányos helyzetű lakossági csoportok támogatása:
  - tapasztalatátadás,
  - közös kutatás.

Területi tervezés összehangolása

Az együttműködések összehangolását, a közös projektek megalapozását szolgálja a közös tervezés és a tervek összehangolása. Ez a folyamat már a régió négy megyei önkormányzata között elindult:

- Határmenti stratégia és program kidolgozása gazdaságfejlesztési, turisztikai, közlekedési, foglalkoztatási és egyéb témákban.
- Területfejlesztési szakmai fórumok szervezése terén.
- Területi tervezési rendszer összehangolása során.
- Közös területfejlesztési szervezetek kialakításában.

A fenti célkitűzések megvalósulása első lépésben az INTERREG III. Programhoz kapcsolódva indult el. A magyar-szlovák-ukrán határ menti együttműködések támogatására több mint 300 projekt érkezett be az érintett régiókból. Ezek többsége illeszkedik a Kassa-Besztercebánya-BAZ-Nógrád négy megyés együttműködési megállapodásban rögzített projektjavaslatokhoz. A B.A.Z. Megyei önkormányzat koordinálásával előkészített projektek közül a közúti határátkelőhelyek kiépítésére irányuló kezdeményezések emelhetők ki.